

tett jövő társadalom torzképét rajzolja meg és az észszerűen berendezett világállammal szemben inkább a jelent választja, amely minden válsága, betegsége és alacsonyrendűsége mellett több lehetőséget biztosít szerinte az érzelmi élet szabadságának. A „szép új világ“ huxleyi megfogalmazása semmiesetre sem jelent szocializmust, mert az osztálykülönbségek fennállnak benne. A könyv inkább a rendi állam karrikaturája. A szocializmus akarata nem az ember elgépiesítésére, hanem a gépnek az ember alá való rendelésére irányul.

Huxley apollinizmusa így alapjában véve meddő maradt, mint világ-szemlélet és tevékeny hit. „Tudni, hogy jó volna ez isten parancsai szerint élni, de ugyanakkor tudni, hogy nem lehet, még ha meg is próbálnánk, mert szőröstől-bőröstől más isteneké vagyunk“, — mondja Miles Fanning. Huxley tudja, hogy nem Apolló és sokkal önbírálóbb szellem, semhogy annak képzelje magát. Apolló iránt érzett szerelme így reménytelen kellett, hogy legyen. Nincsenek prófétai hajlamai, mint Lavrencenek, hogy istene prédikátorává csapjon föl. A mult: Apolló és az integrális élet. A jövő — szerinte — a gép és elkorcsosodás. Marad a jelen, maradnak a jelen istenei, a meghasonultság tudata és vállalása, Jézus és Plátó, akikkel már novelláskötetében is kacérkodott. Maradt a katolicizmus, amely minden vallás közül leginkább képes a Huxleyhez hasonlóan bonyolult, raffinált szellemi gourmandoknak kielégítésére. . .

(Budapest)

Fülöp Ernő

FRANCIA ÍRÓK ILJA EHRENBURG SZEMSZÖGÉBEN. A francia kiadás címében „egy szovjet-író“ szemszöge diszeleg, de ezt a jelzőt majd meghagyjuk valakinek, aki egy kicsit szülöttje is a szocialista államrendnek, vagy legalább is részese katalizmáinak és kifejlődésének. Ehrenburg mégis csak a „megtértek“ közé tartozik, kivételes rugalmasságú jelenség, aki átívelte fiatalok rajongását a szimbolizmusért és érett csodálatát az öt éves terv tömegműveleért — hajdani szkeptikusok és materialisták legszebb hagyományaira emlékeztető „baloldalisággal“. A rombolásban csak a kikezdeésig jutott, az ellentétek felállításáig, bizonyosfokú mélabúval kevert maró gúnyig. Az igazi „destrukciónál“, a régi eltakarításánál már akadály volt otthon. Hova is ment volna ezzel a lelki világgal máshova, mint Párisba. Csak az építés tudta újra hazavinni s pozitív irányba terelni gondolkodását, amit jó ideig egyedül a nyugateurópai „rossz“ tartott a vártán.

Ezekben az eredetileg szovjet-közönség számára írt esszéikben, amik napjainkbeli francia irodalmi jelenségeket környékeznek bizonyos teljességre való törekvéssel, már az emberi fejlődés új lendületéért való lelkesedés jelentkezik. Írójuk paradoxonokat fűz láncba, s mint ilyen, egy kicsit függeléke marad a mai polgári műveltségnek, ha másképp nem, mint annak ócsárlója. De már tekintetét egy új fárosz, az emberi értelem új világosodása irányítja, s így ez a szemlélet a mai francia közkeletű irodalmi nézeteknek méltán szolgálhat ellenlábasaúl.

Mértéktartóbb és ugyanakkor súlyosabb ítélet ez a néhány év előtti Emmanuel Berl-énél, a polgári gondolat és polgári erkölcs huhogó halálmadaráénál, aki ma önmaga is nyakig van az — agóniában. Egy kicsit önmagához következetesebb írás és talán éppen mert nem károg mérgesen és meddön, saját epességét érvényesítve minden áron, talán épp ezért elhite-
tőbb is.

Következetes marxista szempontnak azonban nem mondhatjuk az Ehrenburgét még ha a történeti materializmus meglátásaiból táplálkozik is. Inkább humanista elgondolása vezeti, amikor a megdöbbenő kiszikkadtásgal szembe állítja a köztársaság teljesítményét, mint egy új kisugárzó erőt. Viszont nem látjuk a negyedik rend kivetettjeinek nagy ígérését, akik-

nek alkotó szelleme, csirájában bár ugyanazt képviseli Franciaországban és a földkerekség bármelyik más táján, mint terebélyesen és a napfényen pompázva a Szovjet. Az írók is, akiket ismertet, egytől-egyig a polgári rendhez tartoznak a Mauriac, Maurois, Morand-féle tüneményektől egészen Gide-ig és Malraux-ig, akik az új világtrend felé haladva le is zárják a sort. Ugrás nincs. Az új réteg, a irodalom nyiladozását mintha észre sem venné a korhadásnak indult riktó tálkolmány alatt. Így aztán nem is az egyetemesen kibontakozó új szellemet példázza, hanem, bármilyen kiterjedt, mégis csak körülhatárolható „új hazáját a szellemnek“.

A szemszög, amit bírálásában alkalmaz, így is kétségtől egy új társadalom szentszövege. Jellemző tünet, hogy miután annyiszor megcsillogtatta magát a mult kulturáiban, most a jövő társadalmával teszi ugyanezt a modern francia „kulturfölény“. Siettek ezeket az orosz közönségnek szánt tanulmányokat ritka csemegeként feltálalni és éppen az N. R. F., ez az előkelő, noha szintetikus hajlandóságú polgári kiadó. Idegen tanulmányok francia írókról még eddig alig kaphattak közönséget Franciaországban, de egy új társadalom kritikája, lesújtó kritikája bír, egészen más valami, mint a rajtuknevelkedett polgári kulturák jámbor csipogásai.

Nem hanyatló jelenség-e már ez is, ez a félbeismerés, a kombattív erő színvonaltalansága, sőt hiánya? Mindenesetre azt sem lehet mondani, hogy lelkesedést váltott volna ki e tanulmányok fordítása Franciaországban. Igen sok elintézésben volt része s voltak izelítőül elhelyezett kis cikkekcskék, amik egyenesen mint hahotát keltő torzszülöttet üdvözölték ezt a gyűjteményt. Jó-adag kétely, a polgári kultura csúcsait megjártság, vagy ifjú befogadó szellem kell ahhoz, hogy ez a tükrör megkapja teljes értékelését. De ugylátszik, bőven akad ilyen is a francia olvasók között.

Igaz, hogy ezt a seregszemlét az irodalmi kedvencek s a szellemi légkör fölött, amely kitermelte őket, már elvégezték a proletárság írói Franciaországban, de a közvetlen harc heve nem enged részletfinomságokba menő elemzést s az Humanité kritikai rovata úgy sem jut el „comme il faut“ otthonokba. Ehrenburgnak nyert ügye volt, hogy egy megerősödött, megnyugodott társadalom nevében tarthatott beszámolót, amelynek éppen úgy megfelelt Ehrenburg polgári műveltséggel való telítettsége, mint egy archeológusé. Odaát Franciaországban pedig orosz nemzeti kicsengést magyarázhattak ebbe a szemléletbe, ami nem fenyegeti közvetlenül fáradt lobogású hazai tűzhe-lyüket.

A modern francia irodalmi jelenségeket kevésbé ismerő orosz olvasók-nak szánt elnyújtott taglalások, ismétlések lohasztják a könyvben a mi felaj-zott figyelmünket, de egy-egy éles telitalálat aztán kárpótól mindenért. Kül-önben sem annyira esszék ezek számunkra, mint dokumentumok sorozata. Nem is azoknak, akik élnek közöttünk az új társadalmi erők szellemi hivatá-sát, hanem azoknak, akik még ingadoznak az új értékelés könyörtelen alkal-mazásában.

(Marosvásárhely)

Dávid István

AZ ÚJ TRAVEN-KÖNYV. B. Traven a mexikói szociális forradalomról írt hatalmas époszának harmadik részében (Der Marsch ins Reich der Caoba. — Verlag Büchergilde Gutenberg. Zürich-Wien-Prag.) a mahagoni kitermelő társaságok ügynökei által toborzott indiómunkásoknak a járhatatlan, veszély-lyelteli őserdők mélyén lévő munkatelepekre, a montériákba való hetekig tartó fáradtságos, viszontagságokkal teli vándorlását írja meg. „Harc menetelés“ a könyv alcíme. A regény valóban a háború pokoli mechanizmusa által haj-szoit hadseregek emberfeletti erőfeszítést igénylő, rettenetes „Gewaltmarsch“-aira emlékeztet. Fokozza még e hasonlat találó voltát, hogy a brutális mili-tarista fegyelem az ügynökök s főleg félvér-hajcsáraik kegyetlen, szadista bá-